

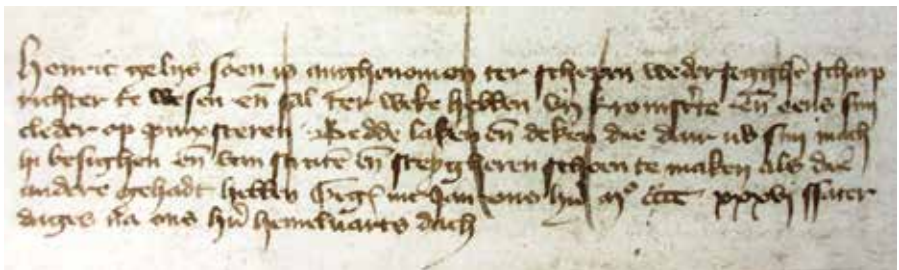
Anna van Gelder, scherprechter ('beulse') te Kampen 1711-1720

door Cornelis R.H. Snijder

Bij het horen van het beroep van scherprechter of beul denkt men in eerste instantie aan een mannelijke functionaris. Toch waren hier uitzonderingen op. Zo ook in Kampen, waar in 1711 de scherprechtersweduwe Anna van Gelder via een door haar ingediend rekest het ambt volledig in handen kreeg. Ze deed dit verzoek omdat haar zoon Hans Jurijen Snijder nog te jong was om zijn overleden vader Johann Henrich Schneider (Jannes Snijder) op te volgen. Anna van Gelder moest nu in voorkomende gevallen zelf voor een scherprechter zorgen en ondertussen ook haar zoon 'in de functie van zijn vaders bedieninge' opleiden. Bij de uitvoering van een 'capitale executie' (doodstraf) kon zij gebruik maken van de scherprechter van Arnhem, Deventer of Zwolle. De situatie veranderde pas in 1721, toen zoon Hans Jurijen de Kamper scherprechtersfunctie definitief in handen kreeg. Anna van Gelder trok zich terug en werd op 24 januari 1728 in de Kamper Buitenkerk begraven.

Scherprechters in Kampen

In het Gemeentearchief Kampen kunnen we de vele aanstellingen van de stadsscherprechter (beul) in het 'Olde Officiatorium' en 'Ordinarius Antiquus' terugvinden.¹ De eerste aldaar met name genoemde scherprechter is

Aanstelling scherprechter Henric Yelis Soen (Gelyssoen), 2 juni 1436. Collectie Gemeentearchief Kampen.

mr. Henric Yelis Soen (Gelyssoen), die op 2 juni 1436 als scherprechter in Kampen werd aangenomen: *'is anghenomen ter schepen wedersegghen scharprichter te wesen ende sal ter weke hebben vij (7) kromsterte ende eens siin cleder op pinxsteren. Bedde, Laken ende deken die dair nu siin mach hi besighen. Ende van straten ende steygeren schoen te maken als die andere gehadt hebben'*.²

Door de eeuwen heen passeerden in Kampen vele scherprechters de revue. Uit de eerste aanstellingen blijkt vooral dat de scherprechter, naast het uitoefenen van zijn eigenlijke beroep, ook tal van nevenfuncties kreeg toebedeeld. Het ging daarbij om toezicht- en ordedienstfuncties. Ze moesten bijvoorbeeld burgers oproepen om de straten en steigers schoon te houden en erop toezien dat de voermannen niet te snel met hun wagens en karren door de straten reden. Dat arme lieden niet in de kerken bedelden en 'toesien dat nyemant eenige vercken sall houden voor zijn doere'. Ook dat niemand nieuwe bedelaars herbergde of langer dan drie dagen huizen verhuurde. Dat kinderen geen rumoer in de kerken maakten want 'de olders sullen daer voor gelden'. Dit alles op straffe van een boete.³ In de 15de en 16de eeuw beperkten scherprechters hun dienstverband vaak tot enkele kortstondige optredens. Het grote verloop onder deze eerste 'dienaeren van de justitie' en hun kortstondige contracten hing vooral samen met hun onbetrouwbaarheid en slechte vakmanschap. In de 17de en 18de eeuw kwam hier geleidelijk aan verandering in: men stelde uitsluitend nog leden uit de bekende scherprechtersfamilies aan. Daardoor verzekerde de stad zich vooral van betrouwbare en ervaren scherprechters. De laatste Kamper scherprechter was mr. Johannes Hendrikus Snijder (1735-1791), die op 1 januari 1766 werd aangesteld:

'Op huden [31 December 1765] sijnde de dag bij Schepenen en Raden gepræfigeert om te disponeren over de Scherprigters plaets vacant geworden door het vertrek van Jan van Anhalt na de Provincie van Holland. So is goetgevonden tot Scherprigter in desselfs plaets weder aen te stellen de persoon van Johannes Hen[d]rikus Snijder, en sulx op sodane Tractement en emolumenten als daer toe sijn staende, sullende het selve beginnen te lopen en aenvang te neemen met den 1 Jan[uar]ij 1766'.⁴

Met het overlijden op 5 maart 1791 van Snijder kwam een einde aan een langdurig tijdperk van Kamper scherprechters. Bijlage 1 bevat een chronologische, bijna onafgebroken lijst van scherprechters te Kampen in de periode 1436-1791. In totaal 56 (!) scherprechters.

De scherprechter door de eeuwen heen

De functie van scherprechter of beul (Latijn: 'lictor' of 'carnifex') bestond in

Ijsvermaak rondom een stenen galg (Kampen?), circa 1620.
Schilderij (detail) van de Kamper schilder Hendrick Avercamp (1585-1634).
Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Beulsknoop (strop).

de Duitse landen al in de 12de eeuw. Een scherprechter was in die tijd niet alleen strafvoltrekker, maar ook toezichthouder en orderbewaker. Aan de hand van een Zeeuwse Keur uit 1256 kunnen we aannemen dat dit ook in de Nederlanden het geval was. In deze keur staat dat iedereen die een dief betrapte, hem in hechtenis mocht nemen en mocht ophangen, indien er geen officiële strafvoltrekker voorhanden was. Dit betekent dus dat er vóór 1256 in Zeeland reeds een strafvoltrekker (=scherprechter?) aanwezig was. In Kampen zullen vóór de 15de eeuw zeker ook scherprechters geweest zijn, maar de aanstellingen laten zich pas vanaf 1436 terugvinden.

In de late Middeleeuwen werd het beroep van scherprechter op grond van het christelijk verbod tot doden nog vaak als zondig beschouwd. Vanaf de 16de eeuw echter ging de doodstraf op basis van de strafjustitie als een wil van God gelden, en werd beulswerk als rechtvaardig gezien. In de 18de eeuw werd, onder invloed van de leerstellingen van het natuurrecht, de doodstraf, evenals de handelingen van de scherprechter, opnieuw als twijfelachtig be-

schouwd. Dit leidde tot een dubbele moraal: aan de ene kant verlangde men als afschrikking executies, terwijl men aan de andere kant de uitvoering hiervan verachtte.⁵ De straffen werden in het openbaar voltrokken, zodat de bevolking kon zien en controleren dat het recht werd gehandhaafd (en vooral ook eerst zou nadenken voordat men zelf de maatschappelijke normen en waarden zou schenden). In de Nieuwe Tijd werden deze terechtstellingen met klokgelui aangekondigd, zodat het publiek zich tijdig naar het ‘theater van de afschrikking’ kon begeven. Dit publiek was zeer kritisch. Een ondeskundig uitgevoerde executie leidde zonder meer tot onrust.

Na voltrekking van de doodvonnissen (in Kampen aan de noordzijde van het Raadhuis) werden de lijken vervolgens op het galgenveld (op Seveningen of buiten de Venepoort) tentoongesteld en bleven hier vaak nog enige tijd ‘ter afschrikking’ hangen.⁶ De Kamper schilder Hendrick Avercamp (1584-1634) was doofstom, maar had een scherp oog voor anekdotische taferelen. In zijn schilderijen zijn dan vaak ook details te herkennen. Zo ook in het afgebeelde winterlandschap van zijn hand.⁷ Rondom een stenen galg (Kampen?) vermaken zich meerdere vrolijke figuren. Blijkbaar was hier geen sprake van afschrikking!

Heelkunde

Minder bekend is dat in vroegere tijden de bevoegdheid om zich met heelkunde bezig te houden ook aan de scherprechter was toegekend. Scherprechters waren zeer bedreven in de behandeling van botbreuken, spierscheuringen, verstuingen en verrekkingen.⁸ De bevoegdheid van de scherprechter om als chirurgijn, wondarts of ledezetter⁹ te mogen werken, berustte vooral op een oud gewoonterecht.¹⁰ In Kampen was de situatie niet anders. Scherprechter mr. Herman Jurriens (vander) Havestadt (Hoofstede)¹¹ werd in 1644 ‘in regardt van sijn const van Leedesetten ende meesteren’ (=genezen) toegestaan om zijn woning bij de Wiltvanck te verlaten om ten behoeve van zijn medische handelingen een woning ‘achter het H[eilige] Geestes Kercken’ te huren.¹² In de meeste steden leidde dit soort situaties tot grote onenigheid met het chirurgijns-gilde. Dit beschouwde de medische handelingen van de scherprechter als oneerlijke concurrentie. Zo ook in Kampen, waar het chirurgijns-gilde zich in 1735 over scherprechter Hans Jurijen Snijder beklaagde. De scherprechter was alleen het behandelen en genezen van beenbreuken en ontledinggen toegestaan, maar Snijder had zich ook tot ‘andere chirurgicale accidenten en operatien’ laten verleiden. Door Schepenen en Raden werd nu besloten, dat Snijder zich in de toekomst alleen nog met

fracturen en dislocaties mocht bemoeien.¹³ De scherprechters beriepen zich inzake de chirurgie meestal op hun gewoonrecht.¹⁴ Zij vormden onderling hechte groeperingen die veelal een strategisch huwelijksbeleid voerden. Door binnen hun eigen beroepsgroep te trouwen bleven kennis, vermogen, macht en aanstelling gewaarborgd. Bovendien beperkte het beroep zich in Nederland tot een klein aantal families. Zo bedienden van 1642 tot 1791 in Kampen uitsluitend leden van de scherprechtersfamilies Havestadt, Christiaensen, Pruijm (Prom), Kellenaer en Schneider (Snijder)¹⁵ zich van het zwaard, de galg en het rad.

Anna van Gelder, 'beulse' te Kampen

De scherprechter of beul was in eerste instantie een mannelijke functionaris. Een unieke uitzondering hierop was de Kamper scherprechtersweduwe Anna van Gelder, die van 1711 tot 1720 'beulse' te Kampen was.

Anna van Gelder werd op 2 april 1671 in Utrecht (Jacobikerk) gedoopt als dochter van mr. Hans Hendrick van Gelder en Helena Kocx. Haar vader was in 1621 in Roermond geboren en scherprechter te Utrecht van 1643 tot 1687. Haar moeder was circa 1650 in het Zuid-Limburgse Einighausen (bij Sittard) geboren en had als dienstmeisje bij de scherprechtersfamilie Van Gelder in Roermond gewerkt. Niet alleen Anna's vader was scherprechter, maar ook haar grootvader (scherprechter te Roermond 1621-1626), haar overgrootvader (te Nijmegen 1603-1615) en haar betovergrootvader (te Emden 1572-1593).¹⁶ Het 'beulzwaard' van Anna's vader wordt nog steeds in het Historisch Museum Arnhem bewaard en is momenteel als curiositeit aan Het Utrechts Archief (locatie Hamburgerstraat) uitgeleend. Binnen de scherprechtersfamilies werden de beulzwaarden bijna altijd vererfd en Anna van Gelder was bij het overlijden van haar vader op 16 augustus 1687 de enige erfgename. Dus is het zeer waarschijnlijk dat dit zwaard ook door haar familie (Snijder) in Kampen is gebruikt!¹⁷ Een zwaard met een brede, tweezijdige kling, gedraaide knop en een met hout bekleed handvat. Op beide zijden van de kling staan graveringen. Op de ene zijde 'Hans Hendrick van Gelder

Beulzwaard van Hans Hendrick van Gelder, 1657. Collectie Historisch Museum Arnhem.

De Wiltvanck (51) en de Kalverhekenweg (52) met de (scherprechters-) woning van Jannes Snijder en Anna van Gelder. Detail kaart Joan Blaeu, 1649. Collectie Gemeentearchief Kampen.

1657' en ook *vim vi repellere licet* (geweld mag men met geweld bestrijden). Op de andere zijde de gravingen *Clemens Horim me fecit Solingen* en nogmaals 'Hans Hendrick van Gelder'. De vele inkervingen op de kling geven wellicht aan hoe dikwijls er met dit wapen recht werd gesproken!

Geheel conform het typische endogene (binnen de eigen groep) huwelijksgedrag van de scherprechtersfamilies ondertrouwde scherprechtersdochter Anna van Gelder op 16 maart 1688 in Kampen met de Kamper scherprechter mr. Johann Henrich Schneider (Snijder).¹⁸ Anna was nog slechts 16 jaar oud en had Johann Henrich ('Jannes') al eerder als assistent-scherprechter in

Utrecht leren kennen. Zij lieten zeven kinderen in Kampen dopen. In 1689 verkocht het echtpaar ‘mr. Johannes Schnijder Scherprechter tot Campen end des selffs huijsvrowe Anna van Gelder’ twee naast elkaar gelegen huizen op de hoek van de Ridderstraat en de Hoogstraat in Nijmegen. Beide huizen lagen op stand en waren Anna van Gelder door vererving toegekomen: ze waren afkomstig uit het bezit van haar overgrootvader mr. Hans van Gelder (scherprechter te Nijmegen 1603-1615).¹⁹ Een goede financiële start dus!

Nadat het echtpaar in Kampen eerst nog een stadswoning huurde, kochten zij in 1707 het oude woonhuis van mr. Christiaan Nanningh (voormalig scherprechter te Kampen 1676-1687, daarna te Utrecht) ‘geleegen op de Calverheckenwegh, streckende voor van de straate tot achter aen het Bolwerck’.²⁰ Dicht bij de Wiltvanck, een toren in de stadsmuur tussen de Hagenpoort en de Kalverheckenpoort, waar de pijnlijke verhoren plaatsvonden en die tot 1644 nog als woning van de scherprechter had gediend. Genoemde mr. Christiaan Nanningh had eerder in 1687 de ouderlijke woning (scherprechterswoning) van Anna van Gelder in de Utrechtse Corte Watersteeg gekocht.²¹ Er waren dus nauwe banden tussen de Utrechtse en Kamper scherprechters!

Jannes Snijder, afkomstig uit het Duitse Schüttoorf, diende vanaf 1687 bijna 23 jaar lang als scherprechter te Kampen en werd op 4 juni 1710 in de Buitenkerk begraven (als ‘Jannes Snijder Scharprichter’). Na zijn overlijden deed zijn weduwe het verzoek om zijn wekelijks traktement ‘dat aen haer is opgeseght te mogen continueren’. Hierop werd zij door Schepenen en Raden alsnog ‘begunsticht met een rijcksdaeler ’s weeks te ontvangen, ter plaetse daer sij voor desen haer tractement ontfangen heeft’. Echter wel onder de voorwaarde dat zij ‘bij voorvallende occasien’ voor een scherprechter zou moeten zorgen. Bovendien werd het Anna aanbevolen om haar zoon (Hans Jurijen Snijder) nu ook ‘in de functie van zijn Vaders bedieninge te doen exerceren ten einde daerop, als hij in staet is die bedieninge naer behoiren te kunnen waernemen’. In de Stedelijke Rekeningen (periode 1711-1720) onder de rubriek ‘Scherp Rechters Tractement Ende oncosten van Gevangens’ vinden we nu telkens een jaarlijkse uitgave van 130 gulden voor het traktement van ‘de weduwe van den Scherp Rechter’ (Anna van Gelder).²² De diverse andere handelingen werden apart betaald. Op 5 augustus 1714 kreeg Anna bij een geseling nog assistentie van de Zwolse scherprechter Gerrit Galeman,²³ maar al de andere ‘lijfstraffen’ waren nu volledig Anna van Gelders verantwoordelijkheid. Dit was in Kampen zeker geen dagelijks werk. De opgedragen justitiële werkzaamheden werden in Kampen in het register van bekentenissen (Liber Confessiones Dilectorum) opgetekend en zijn zo goed

een vreesgeerloon op de kaeck gestelt
 voor het geselen ————— 6 —————
 voor het brantsmerken ————— 5 —————
 voor de foye om te doen ————— 3 —————
 voor de sentensie te lijden ————— 2 ————— goudgulden
 voor over de brug te brengen ————— 1 ————— goudgulden
 Somma ————— 19 ————— 4 —————

Anna van Gelder weduwe Juidens

Scherprechttersnota van Anna van Gelder, 13 juli 1715. Collectie Gemeentearchief Kampen.

te volgen. Zo werd op 29 mei 1715 in Kampen het doodvonnis uitgesproken over Coenraet Scheffer, 24 jaar oud en ruiter in het regiment van de erfprins van Hessen Kassel. De ruiter had ‘met desselfs bloote Sabel’ een zekere Eule Klaes een verschrikkelijke slag toegebracht, waaraan deze overleed. Ter afschrikking van anderen werd de misdadiger gestraft ‘om op de kaeck door de Scherprigter met den sweerde onthoofd en van het Leven ter doot gebragt te worden’.²⁴ Ook werd ‘het doode Lighaem’ nog een begrafenis op het Buitenkerkhof gegund. Voor deze ‘capitale executie’ haalde Anna van Gelder de verwante Arnhemse scherprechter Hendricus Cahlee (Kahle)²⁵ naar Kampen, die op 11 juni 1715 Coenraet Scheffer voor het Raadhuis onthoofdde. De scherprechter ontving hiervoor 200 gulden, zijn declaratie is bewaard gebleven. Evenals de declaratie van de doodgravers (1 gulden en 8 stuivers): ‘1715 den 11 ijuniij hebben de dootgraavers [e]en graf gemaekt op het buijten karckhof vor de ruiter die met het swert ter doot is gebraght.’²⁶ Al hoewel de ruiter direct na de executie op het Buitenkerkhof werd begraven, is

Grafzerk Hans Jurijen Snijder (H:I:S), scherprechter te Kampen 1721-1759, in de O.L. Vrouwe- of Buitenkerk te Kampen.

zijn begrafenis niet opgenomen in de Kamper begraafboeken (Buitenkerk)! Begin 1715 werden Walburga ('Borre') Evers en haar liefdeskompaan, de soldaat Hans Obermuller, in Kampen gevangen gezet. Beiden hadden meerdere hoven rondom Kampen bestolen. In de herfst van 1714 stalen zij in 's-Heerenbroek nog gezamenlijk een zwarte pink (rund) uit de wei om deze te 'dooden en consumeeren'. De soldaat hoorde op 13 april 1715 zijn vonnis aan: 'om publyckelyck op den kaak' met de strop om de hals geseld en gebrandmerkt te worden. Bovendien zou hij uit de provincie Overijssel worden verbannen. De strafvoltrekking werd op 15 april 1715 door de nog jonge zoon (18 jaar) Hans Jurijen van Anna van Gelder voltrokken (als assistent van zijn moeder).²⁷ De vrouw (Borre Evers) hoorde op 13 juli 1715 haar vonnis en kreeg dezelfde straf als haar kompaan toebedeeld. Maar ditmaal was Anna van Gelder zelf de scherprechter ('beulse')! Nog de dag van haar vonnis werd Borre Evers de gerechtelijke uitspraak 'voor het ijser staande voorgelesen' en door Anna uitgevoerd. Zij leidde zelf het lijfstraffelijk vonnis en ontving daarvoor 2 goudgulden ('voor de Sententi te leijden, 2 goutgulden'). De unieke door Anna eigenhandig geschreven en ondertekende declaratie is bewaard gebleven. Voor het geselen ontving zij nog eens 6 gulden, voor het brandmerken 6 gulden en voor het omdoen van de strop 3 gulden. Voor het 'over de brug te brenge' (verbanning) kreeg zij nog een extra goudgulden. De delinquente zelf werd 7 gulden mee 'op reijse gegeven'. Mogelijk omdat het hier om een 'vrouspersoon' ging, werd de strafvoltrekking door de beulse zelf voltrokken. Later dat jaar en ook in 1716 werden nog meerdere executie-betalingen aan de scherprechtersweduwe gedaan. Blijkbaar had ze een goede indruk achtergelaten!²⁸

Anna's zoon en opvolger Hans Jurijen Snijder ontving pas in 1721 zijn eerste traktement. Zijn beëdiging volgde nog veel later: op 30 december 1730 werd hij officieel als scherprechter beëdigd, terwijl zijn instructie van 11 december 1730 dateerde.²⁹ Snijder zou tot aan zijn dood in 1759 scherprechter te Kampen blijven. Hij werd op 10 september 1759 in de Buitenkerk te Kampen

begraven. De eenvoudige grafzerk met slechts zijn initialen (H.I:S) is daar nog steeds aanwezig.³⁰

Nawoord

Een vrouw als scherprechter is zeker uniek te noemen. Toch was Anna van Gelder niet de enige in Nederland. Haar in 1738 in Kampen geboren kleindochter Anna Catharina Snijder kreeg van 1776 tot 1803 het scherprechtersambt van Zutphen in handen.³¹ Na het overlijden van haar man Andries van Anholt (scherprechter te Zutphen 1754-1776) werd besloten, net als bij het overlijden van haar grootvader in 1710, de weduwe in het scherprechtersambt te continueren. Haar zoon Hans Jurien van Anholt was nog te jong voor het ambt. Uit de Zutphense stadsrekeningen blijkt, dat Anna Catharina haar verdere leven het volledige traktement kreeg uitbetaald. Overigens werd in 1789 Catharina's zoon Hans Jurien alsnog tot scherprechter in Zutphen benoemd, maar deze benoeming had geen invloed op de verdere betalingen aan zijn moeder. Hans Jurien was niet meer dan een plaatsvervangend scherprechter (substituut) en verklaarde in 1804 (na het overlijden van zijn moeder) niet meer in staat te zijn om de scherprechterspost 'waar te nemen'.³² Het zat Anna Catharina blijkbaar in de genen een goede beulse te kunnen zijn!

Bijlage 1

Scherprechters te Kampen 1436-1791

I.	Henric Yelis Soen (Gelyssoen)	1436
II.	Goesen Jans	1437
III.	Willem Claessoen	1439
IV.	Peter Houweschild	1441
V.	Michiel van Diest	circa 1442
VI.	Johan Poecksnider	circa 1443-1444
VII.	Henric Jans	circa 1445-1446
VIII.	Egbert, Evert Crusen 'knapen'	circa 1450-1451
IX.	Henric Jans	1452
X.	Joris van Sanct Truyen	1465
XI.	Claes Jansz van Segen	1473
XII.	Claes Gerrits	1474

XIII.	Jan Frerickx van Alckmaer	1474
XIV.	Johan Claesz. van Woirden	1475
XV.	Geert Decker	1477
XVI.	Geert Luykensz	1505-1506
XVII.	Mr. Frederick	1507-1516
XVIII.	Mr. Adriaen Lievens van Brugge	1520
XIX.	Peter van Antwerpen	1520
XX.	Maes Gijsbertz	1521-1522
XXI.	Mr. Kreyneck	1538
XXII.	Henryck Moysesz van Delfft	1540
XXIII.	Evert Jansz	1541
XXIV.	Jan van Dueren	1542-1544
XXV.	Bernt van Coesvelt	1544-1548
XXVI.	Willem van Utrecht	1548
XXVII.	Hans Backstien van Overwesell	1549-1550
XXVIII.	Symon van Groningen	1550
XXIX.	Thomas Kruys (Croiss, Cruys) ³³	1550-1558
XXX.	Hans Schram (Scrans) van Noerthuisen	1558-1560
XXXI.	Winterman van Groeningen	1560-1565
XXXII.	Servaes van Aldenhove (Oldenhoven) ³⁴	1565-1569
XXXIII.	Hans Stevendael (Steenendale) ³⁵	1569-1570
XXXIV.	Anthony Snel van Brussel	1570
XXXV.	Arent Jansz van Nijmegen	1570-1571
XXXVI.	Andries Russefoert van Camerijck	1571-1572
XXXVII.	David Fahner (Vaner, Vhaener, Venher) ³⁶	1572-1573
XXXVIII.	Velten Cael ³⁷	1573-1574
XXXIX.	Mathys Ross (Rose, Rooze) ³⁸	1574
---	zonder scherprechter	1574-1580
XL.	Gerbrant Ypens	1580-1583
XLI.	Bastiaen Baekenoeven (Bouchoven) ³⁹	1583-1585
XLII.	Nicolaes van Dullen sr.	1585-1605
XLIII.	Mr. Johan N.	1606-1607
XLIV.	Claes Claesen (van Dullen) jr.	(1609)-1642
XLV.	Herman Jurriens vande Hoofstede (Havestadt) ⁴⁰	1642-1646
XLVI.	Henrijck Christiaensen (Wijns, Winols)	1646
XLVII.	Herman Jurriens vande Hoofstede (Havestadt) ⁴¹	1646-1652
XLVIII.	Tobias Hanssen Prom (Pruijm, Sprong) ⁴²	1652-1666
XLIX.	Jacobus Andriessen Kellenaer ⁴³	1666-1668

L.	Johannes Andriessen Kellenae ⁴⁴	1668-1675
LI.	Christiaen (Corst) Christiaensen (Nanning) ⁴⁵	1676-1687
LII.	Johann Henrich Schneider (Snijder)	1687-1710
LIII.	Anna van Gelder (wed. Snijder)	1711-1720
LIV.	Hans Jurijen Snijder	1721-1759
LV.	Joannes Conrades von Anhalt (Anholt/Aanhout) ⁴⁶	1759-1765
LVI.	Johannes Hendrikus Snijder	1766-1791

Literatuur

- Diender, H.C., *Zerkenlijst van de Onze Lieve Vrouwe- of Buitenkerk te Kampen* (Kampen 1984) 32, graf. nr. 125-b (Kamper Genealogische en Historische Bronnen; deel 6).
- Fehrmann, C.N., 'De rol van de scherprechter in het verleden', *Kamper Almanak* (1978/1979) 197-204.
- Nanninga Uitterdijk, J., 'Scherprechters te Kampen 1436-1769', *Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel XIII* (1901) 353-366.
- Schilder, K., *Kamper stedelijke ambtenaren. Namen en Aanstellingsvoorwaarden, 1538-1697* (Kampen 1994) (Kamper Genealogische en Historische bronnen; deel 14).
- Snijder, Cornelis R.H., 'Het scherprechtersgeslacht Snijder/Schneider te Kampen (1687-1791)', *Gens Nostra* 51 nr. 7/8 (1996) 317-348.
- Snijder, Cornelis R.H., 'Hans Hendrick van Gelder (1621-1687), scherprechter', in: J. Aalbers e.a. *Utrechtse biografieën. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Utrechtse* (Utrecht 1998) 45-50.
- Snijder, Cornelis R.H., 'Anna Catharina Snijder, 1738-1803, Scherprechter', in: J.A.E. Kuys (eindred.); R.M. Kemperink, E. Pelzers en P.W. van Wissing (red), *Biografisch Woordenboek Gelderland, II: Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis* (Hilversum 2000) 96-98.
- Snijder, Cornelis R.H., 'Scherprechters te Maastricht, 1580-1870. Een historisch-genealogische studie', *De Nederlandsche Leeuw* 119 nr. 5/6 (2002) kol. 145-220.
- Snijder, Cornelis R.H., 'Het scherprechtersgeslacht Van Gelder (Von Geldern)', *De Nederlandsche Leeuw* 131 nr. 1 (2014) 1-20.
- Tammens, G., 'De vijf beulzwaarden van Kampen', *Kamper Almanak* (1978/1979) 205-209.
- Vliet, E.G. van, 'Zeventiende-eeuwse Kamper scherprechters', *Kamper Almanak* (2006) 81-101.

Noten

1. Gemeentearchief Kampen (GAK), toegangnr. 00001, Oud-Archief Kampen (OAK), inv. nr. 11, 'Liber Diversorum C' (Foliant I), 'Olde Officiatorum' (1399-1535); Ibidem, inv. nr. 306, 'Ordinarius Antiquus' (1538-1697).

2. GAK, OAK, inv. nr. 11, fol. 189vo, 2 juni 1436.
3. Zie ook: Schilder, '*Kamper stedelijke ambtenaren*', 36-42; Nanninga Uitterdijk, '*Scherprechters*', 354; Fehrmann, '*De rol van de scherprechter*', 198.
4. GAK, OAK 39, 31 dec. 1765; Snijder, '*Het scherprechtersgeslacht Snijder/Schneider*', 335.
5. Snijder, '*Scherprechters te Maastricht*', kol. 147.
6. Van Vliet, '*Zeventiende-eeuwse Kamper scherprechters*', 95-97.
7. Hendrick Avercamp, *Ijsvermaak bij een stad*, circa 1620, collectie Rijksmuseum, Amsterdam, Objectnr. SK-C-1705.
8. Snijder, '*Het scherprechtersgeslacht Van Gelder*', 1-3.
9. De ledezetter (lidzetter) is een behandelaar van kreupelheid en dislocaties na fracturen en verminking.
10. Stadsarchief Dordrecht, Notariële Archieven Dordrecht, toegangnr. 20, inv. nr. 124, fol. 493-494, 20 mei 1676 (notaris Gijsbert de Jager jr.): mr. Benedictus Kellenaer (1651-1706), scherprechter te Dordrecht 1673-1680, liet omwille van dit oude gewoonterecht een notariële verklaring optekenen.
11. Herman Jurriens (vander) Havestadt (Hoofstede), geboren Schüttorf circa 1615, assistent-scherprechter te Zwolle 1636-1638, scherprechter te Breda 1639-1642, Kampen 1642-1646, Zutphen 1646 en wederom Kampen 1646-1652, overleden Kampen kort voor 28 mei 1652, zoon van Jürgen von der Havestadt, scherprechter voor het graafschap Bentheim (standplaats Schüttorf) [1613]-1643, en Hester Sap(p).
12. GAK, OAK 27, fol. 75, 22 december 1644.
13. GAK, OAK 204, fol. 46vo, 28 maart 1735.
14. Zie noot 10.
15. De familie Schneider (Snijder), inclusief stiefzoon Joannes Conradus von Anhalt (Jan van Anholt), had het scherprechtersambt in Kampen meer dan een eeuw (1687-1791) in vaste handen.
16. Snijder, '*Hans Hendrick van Gelder*', 45; Snijder, '*Het scherprechtersgeslacht Van Gelder*', 5-17.
17. Voor de andere beulzwaarden van Kampen zie: Tammens, '*De vijf beulzwaarden*', 205-209.
18. De ondertrouw werd op 18 maart 1688 ook te Utrecht (Jacobikerk) ingeschreven: (in margine) '*proclam[atie] tot Campen, Vidimus den 1 april 1688 een biljet gegeven bij consent van de bouckhouder om te Odijk te trouwen zonder de betaling van de 50 gulden*'. Ze zijn dus na 1 april 1688 in Odijk getrouwd.
19. Regionaal Archief Nijmegen, toegangnr. 3, Rechterlijk Archief (RA) Nijmegen, inv. nr. 1888, 11 juni 1689.
20. GAK, toegangnr. 00014, RA Kampen, inv. nr. 70, fol. 32, 8 augustus 1707.
21. Het Utrechts Archief, toegangnr. 702-7, Stadsarchief SA-II, inv. nr. 3243, deel 179, fol. 230-232, 3 december 1687.

22. GAK, OAK 579, fol. 54 (1711); GAK, OAK 588, fol. 57 (1720).
23. GAK, OAK 582, fol. 62 (1714); Mr. Gerrit Galeman, scherpreechter te Zwolle 1708-1715.
24. GAK, RA Kampen, inv. nr. 233, Register van bekentenissen 1638-1715, 29 mei 1715.
25. Hendricus Cahlee (Kahle), scherpreechter te Arnhem 1700-1754.
26. GAK, OAK 684, 11 juni 1715 (2 declaraties); GAK, OAK 583, fol. 62, 11 juni 1715.
27. GAK, RA Kampen, inv. nr. 233, fol. 180vo-181, 13 april 1715; GAK, OAK 684, 15 april 1715 (declaratie); GAK, OAK 583, fol. 62, 4 mei 1715.
28. GAK, RA Kampen, inv. nr. 233, fol. 182vo-183, 13 juli 1715; GAK, OAK 684, 13 juli 1715 (declaratie); GAK, OAK 583, fol. 63, 8 december 1715; Ibidem, fol. 62vo, 13 juli 1715.
29. GAK, OAK 36, fol. 152-152vo, 23 december 1720 ('integaan met Petri des jaars 1721'); GAK, OAK 589, fol. 50 (1721); GAK, OAK 307, fol. 58vo-59vo, 11/30 december 1730.
30. Diender, *'Zerkenlijst van de Onze Lieve Vrouwe- of Buitenkerk te Kampen'*, 32, graf. nr. 125-b.
31. Snijder, *'Anna Catharina Snijder'*, 96-98; Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Anna_Catharina_Snijder.
32. Regionaal Archief Zutphen, toegangnr. 0001, Oud-Archief Zutphen, inv. nr. 56, 17 februari 1789; Ibidem, inv. nr. 70, eind december 1804.
33. Daarna scherpreechter te Nijmegen 1558-1563.
34. Voordien scherpreechter te Arnhem 1561-1564, Nijmegen 1564-1565, en wederom Arnhem 1565.
35. Nadien scherpreechter te Breda (1570-1572).
36. David Fahner (Vaner, Vhaener) was scherpreechter te Leeuwarden 1567-1572, wordt in maart 1572 als sollicitant in Emden genoemd. Nadien scherpreechter te Kampen 1572-1573 en Zwolle 1573-1607.
37. Daarna scherpreechter te Arnhem 1575-1577.
38. Op 23 september 1574 onthoofd te Kampen.
39. Voordien scherpreechter te Dordrecht 1582-1583.
40. Voordien assistent-scherpreechter te Zwolle 1636-1638, scherpreechter te Breda 1639-1642 en in 1646 ook nog kort scherpreechter te Zutphen.
41. Idem.
42. Daarna scherpreechter te Zwolle 1666-1670 en Haarlem (Hof van Holland) 1670-1680.
43. Daarna scherpreechter te Zierikzee 1668-1680 en Dordrecht 1680-1705.
44. Voordien assistent-scherpreechter te Utrecht 1664-1665, scherpreechter te Harderwijk 1665-1668 en Zierikzee 1668.
45. Daarna scherpreechter te Utrecht 1687-1706 en Haarlem (Hof van Holland) 1706-1713.
46. Daarna scherpreechter te Haarlem (Hof van Holland) 1765-1784 en 'binnenscherpreechter' te Amsterdam 1784-1795.